

MONOGRAFIA
POKONFERENCYJNA

SCIENCE,
RESEARCH, DEVELOPMENT #24

PHILOLOGY,
SOCIOLOGY AND CULTUROLOGY

Zakopane

29.12.2019 - 30.12.2019

U.D.C. 316+8.2+8.1.1.1.1.1 +8.0.1.8+082

B.B.C. 94

Z 40

Zbiór artykułów naukowych recenzowanych.

(1) Z 40 Zbiór artykułów naukowych z Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej (on-line) zorganizowanej dla pracowników naukowych uczelni, jednostek naukowo-badawczych oraz badawczych z państw obszaru byłego Związku Radzieckiego oraz byłej Jugosławii.

(30.12.2019) - Warszawa, 2019. - 104 str.

ISBN: 978-83-66401-26-6

Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Adres wydawcy i redakcji: 00-728 Warszawa, ul. S. Kierbedzia, 4 lok.103

e-mail: info@conferenc.pl

Wszelkie prawa autorskie zastrzeżone. Powielanie i kopiowanie materiałów bez zgody autora jest zakazane. Wszelkie prawa do artykułów z konferencji należą do ich autorów.

W artykułach naukowych zachowano oryginalną pisownię.

Wszystkie artykuły naukowe są recenzowane przez dwóch członków Komitetu Naukowego.

Wszelkie prawa, w tym do rozpowszechniania i powielania materiałów opublikowanych w formie elektronicznej w monografii należą Sp. z o.o. «Diamond trading tour».

W przypadku cytowań obowiązkowe jest odniesienie się do monografii.

Publikacja elektroniczna.

«Diamond trading tour» ©

Warszawa 2019

ISBN: 978-83-66401-26-6

Redaktor naukowy:

W. Okulicz-Kozaryn, dr. hab, MBA, Institute of Law, Administration and Economics of Pedagogical University of Cracow, Poland; The International Scientific Association of Economists and Jurists «Consilium», Switzerland.

KOMITET NAUKOWY:

W. Okulicz-Kozaryn (Przewodniczący), dr. hab, MBA, Institute of Law, Administration and Economics of Pedagogical University of Cracow, Poland; The International Scientific Association of Economists and Jurists «Consilium», Switzerland;

С. Беленцов, д.п.н., профессор, Юго-Западный государственный университет, Россия;

Z. Ćekerevac, Dr., full professor, «Union - Nikola Tesla» University Belgrade, Serbia;

Р. Латыпов, д.т.н., профессор, Московский государственный машиностроительный университет (МАМИ), Россия;

И. Лемешевский, д.э.н., профессор, Белорусский государственный университет, Беларусь;

Е. Чекунова, д.п.н., профессор, Южно-Российский институт-филиал Российской академии народного хозяйства и государственной службы, Россия.

KOMITET ORGANIZACYJNY:

A. Murza (Przewodniczący), MBA, Ukraina;

A. Горохов, к.т.н., доцент, Юго-Западный государственный университет, Россия;

A. Kasprzyk, Dr, PWSZ im. prof. S. Tarnowskiego w Tarnobrzegu, Polska;

A. Malovychko, dr, EU Business University, Berlin – London – Paris - Poznań, EU;

S. Seregina, independent trainer and consultant, Netherlands;

M. Stych, dr, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Polska;

A. Tsimayeu, PhD, associate Professor, Belarusian State Agricultural Academy, Belarus.

I. Bulakh PhD of Architecture, Associate Professor Department of Design of the Architectural Environment, Kiev National University of Construction and Architecture

Recenzenci:

L. Nechaeva, PhD, Instytut PNPU im. K.D. Ushinskogo, Ukraina;

М. Ордынская, профессор, Южный федеральный университет, Россия.

ОСОБЛИВОСТІ ТА ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ Pashaiev K. M.	5
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКИХ ВЛАСНИХ НАЗВ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ Балагурак В. В.	7
PHRASEOLOGICAL UNITS OF TERMINOLOGICAL CHARACTER IN ENGLISH POPULAR SCIENCE TEXTS IN ECONOMICS Ladyka O.V., Levchuk N.S.	10
МОРФОЛОГІЧНА ДЕРИВАЦІЯ В АКАДЕМІЧНІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ Пилипенко О. П.,	13
СПОСОБИ ПОДОЛАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ПОМИЛОК У ЮРИДИЧНИХ ТЕКСТАХ Конончук І.В., Палашук Д.	18
SOCIO-CULTURAL COMPETENCE OF FUTURE LANGUAGE TEACHERS Yuldashova N. A.	21
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ У СУЧАСНІЙ ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ Коноз О, Рудницька Н. А.	26
ILIA CHAVCHAVADZE AND DAVID ERISTAVI Zakaraial.	30
THE MEGRELIAN-LAZ AGRICULTURAL VOCABULARY IN TERMS OF DERIVATION Mashia N.	34
ҚАРАҚАЛПАҚ ПОЭЗИЯСЫНДА ЕКИ ҚАТАРЛЫ БӘНТЛЕР Мамбетов И. К.	38

ОСОБЛИВОСТІ ТА ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ

Pashaiev K. M.

Computer Engineering Student

Kharkiv National University of Radioelectronics Kharkiv, Ukraine

***Abstract:** this article regards several peculiarities of translating scientific and technical texts and highlights the examples of possible inconsistencies that can cause inaccuracies of terms used in the text.*

Keywords: translation of scientific texts, technical texts, translation examples, peculiarities of translating technical texts.

Переклад науково-технічної літератури відрізняється від перекладу художньої літератури, газетних статей, документально-ділового матеріалу тощо. У зв'язку з бурхливим розвитком техніки та поширенням науково-технічної інформації виросло значення науково-технічного перекладу.

Технічний перекладач повинен враховувати багато обмежень, включаючи контекст, правила граматики цих двох мов, їх узгодження, ідіоми і т.п. Найбільш типовим лексичним признаком науково-технічної літератури є насиченість тексту спеціальними термінами, термінологічними словосполученнями, які репрезентують поняття спеціальної, професійної галузі науки або техніки, становлять суттєву складову науково-технічних текстів. Саме вони і є однією з головних причин виникнення труднощів при перекладі з огляду на їх неоднозначність, відсутність перекладних відповідників та національну варіативність. Обов'язковою умовою повноцінного перекладу будь-якого спеціального тексту, особливо науково-технічного, є повне розумін-

ня його перекладачем. Механічне заучування термінів, без проникнення у їх сутність, без знання самих явищ, процесів та механізмів, про які йдеться в оригіналі, може призвести до грубих помилок у перекладі. Пошук терміна-еквівалента (тобто відповідного за значенням терміна) у власній мові (мові перекладу) має починатися з аналізу нового поняття, яке виражає іншомовний термін. Цей аналіз може підказати, яке слово треба вжити на позначення певного поняття.

За синтаксичною структурою англомовні науково-технічні тексти відрізняються конструктивною складністю, мають безособові і невизначено-особові конструкції. В англійських науково-технічних текстах, в порівнянні з українськими, особливо часто зустрічаються пасивні звороти. При перекладі нерідко необхідно застосовувати заміну пасивних конструкцій іншими засобами вираження, більш властивими українській мові, ця тенденція спостерігається і на лексичному рівні. Дані закономірності перекладу наукового тексту стосуються творів усіх

жанрів – від наукової монографії, до підручника.

Серед лексичних труднощів перекладу науково-технічного тексту слід виділити наявність певної групи інтернаціональних слів, які, незважаючи на схожість звучання у різних мовах, відрізняються в кожній мові своєю семантикою і стилістичним забарвленням. У теорії перекладу такі слова відомі як «зрадливі друзі перекладача». Складність перекладу слів подібного звучання – «зрадливих друзів перекладача» полягає в необхідності правильного добору значення слова, яке відповідало б змісту конкретного тексту. Нехтування контекстом є найчастішою причиною смислової помилки. Саме контекст ліквідує багатозначність слова і забезпечує конкретизацію того чи іншого значення. Наприклад: *accurate* – точний (не акуратний), *clay* – глина (не клей), *data* – дані, інформація (не дата), *figure* цифра (рідко фігура), *replica* – точна копія (не репліка), *resolution* – роздільна здатність (не резолюція), *simulation* – імітація, моделювання (не симуляція), *speculation* – роздуми (рідко спекуляція).

У перекладі технічних текстів можуть надаватися і додаткові пояснення до термінів, при цьому додаються нові члени речення. У перекладі таких текстів збільшується кількість випадків використання трансформації додавання, спричинена нормативними причинами і рідше необхідністю надання пояснень. Наприклад:

The motor was found to stop within 2 seconds. – Виявилось, що електромотор зупиняється протягом двох секунд.

Ясність і чіткість – це безумовна вимога до науково-технічного перекладу. Подвійний зміст у науково-технічному перекладі неприпустимий, його стиль має повністю відповідати формально-логічному стилю мови науково-технічної літератури. Реалізувати цю вимогу, тобто зробити ясний і чіткий переклад, можна лише тоді, коли буде повністю з'ясовано зміст оригіналу.

Науково-технічний переклад має бути стислим. Зайві слова перешкоджають опануванню змісту перекладу, а лаконічність робить його прозорим і зрозумілим.

Отже, основна складність перекладу науково-технічних текстів, а саме переклад термінів, полягає у розкритті та передачі засобами української мови іншомовних реалій. Було би невірним говорити про переклад термінів як таких. Обов'язковою умовою повноцінного перекладу будь-якого спеціального тексту, особливо науково-технічного, – повне розуміння його перекладачем. Механічне заучування термінів, без проникнення у їх сутність, без знання самих явищ, процесів та механізмів, про які йдеться в оригіналі, може призвести до грубих помилок у перекладі. Перекладач повинен детально вивчити ту область науки і техніки, в якій він працює. Тільки тоді він зможе сміливо користуватися відповідними термінологічними словниками.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКИХ ВЛАСНИХ НАЗВ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Балагурак В. В.

Студентки юридичного факультету
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент, кандидат філологічних наук
Кузьменко А.О.

На сьогоднішній день полишаються не визначеними правила перекладу українських власних назв на англійську мову. Мови між собою різняться фонетичною системою, в українській мові існує подовження та інші фонетичні особливості, чого не можна сказати про англійську мову. Дослідженню власних імен та назв присвячували свої праці багато лінгвістів, серед яких Корунець І. В. [1], Карабана В. І.[2], Федоров А. Б. [3] та інші. Тому звукове відтворення українських власних назв на англійську – не можливе. Все це створює труднощі при перекладі українських власних назв на будь-які інші іноземні мови і потребує особливої уваги і детального вивчення.

За даними академічного Словника української мови в 11 томах слово переклад означає: 1) процес людської діяльності, спрямований на передання інформації з мови-оригіналу (МО) на мову-перекладу (МП); 2) результат перекладацького процесу, тобто твір, речення і т. ін., викладений усно або на папері; 3) вид людської діяльності, спрямований на відтворення певного тексту МО в МП; 4) це умовна назва навчальних дисциплін, які вивчають особливості перекладацької діяльності, техніку виконання перекладу, процес пере-

кладу, його види, способи, жанри та ін., результат діяльності перекладача [4; с. 196]. До видатних перекладачів нашого часу належать Вейнберг, Кронеберг, Гербель, Мін, Лихачов, Холодковський. А з сучасних українських письменників є Максим Рильський, Микола Бажан, Павло Тичина, Леонід Первомайський, Дмитро Павличко [5].

Проблему використання правильної форми транслітерації українських міст латиницею не вдається вирішити уже протягом 27 років незалежності України. Лише у 2010 році Кабінет міністрів України на нормативному рівні закріпив правила транслітерації українського алфавіту латиницею. Після цього в Україні почали поступово переходити на використання затверженої офіційної форми [6].

Проблема відтворення та засвоєння іншомовних назв існує в усіх мовах світу, оскільки в своєму початковому мовному середовищі вони мають складну смислову структуру, унікальні особливості форми та етимології, можливості видозміни та словотвору, чисельні зв'язки з іншими одиницями та категоріями мови. Під час передачі імені чи назви іншою мовою більшість таких властивостей втрачається. Незнання чи ігнорування таких власти-

востей тільки ускладнює ідентифікацію носія імені [7]. Власні назви являють собою інформацію про той чи інший предмет та його властивості. Тому при перекладі особливу увагу приділяють географічним назвам (топонімом). Топонім – це власне ім'я будь-якого географічного об'єкта [8].

В Україні переважно використовують те, що впорядковано нашою державою: національна транслітерація (латинізація), відтворення українського алфавіту латиницею, постанова КМУ 2010 [9] для перекладу українських імен, прізвищ, назв міст. Саме транслітерацією користуються органи Державної міграційної служби України при виданні закордонних паспортів. Однак, на сьогодні власна назва може бути записана у декількох варіаціях, що частіше трапляється з іменами та прізвищами людей, наприклад, ім'я *Юлія* → *Juliia, Yuliia, yulia, Iuliia, Juliya, Yuliya* тощо. Це свідчить про недосконалість чинної системи перекладу з української мови на англійську. Крім того, фонетично *Vasylovych* буде прочитано (більшістю європейців) як *Vasіlovіch* оскільки за діючими стандартами позначення м'якості відсутнє, а звука на позначення нашого [и] англійська мова (і більшість європейських) не має (існує лише подібний, що за вимовою співпадає з [i]). Іспанці наше місто *Horodok* (Городок) – вимовлятимуть як *Orodok*, оскільки [H] є «німим», а аналога фрикативного, суто українського [Г] в них не має (є щось схоже тільки в тюркських народів) [10].

Транскодування (транскрипція і транслітерація) – це такий спосіб перекладу, коли звукова та/або графічна форма слова вихідної мови передається засобами абетки мови перекладу. Дуже часто транскодування застосовується при перекладі власних та географічних назв, назв газет, журналів чи компаній: *Walter* – *Вальтер*, *Worchester* – *Ворчестер*, *Brighton* – *Брайтон*, *Times* – *Таймс*, *International Herald Tribune* – *Інтернешнл Херальд Тріб'юн*, *Chemical Abstracts* – *Кемікл Ебстректс*, *Coca-Cola* – *Кока-Кола*, *Texaco* – *Тексако*, *Sony Corporation* – *Соні корпорейшн*, *hacker* – *хакер*, *interface* – *інтерфейс*, *computer* – *комп'ютер*, *port* – *порт*, *adapter* – *адаптер*, *assembler* – *асемблер*, *cursor* – *курсор*, *supervisor* – *супервізор*, *upgrade* – *апгрейд*, *user* – *юзер* [11; с. 34].

У світі досі усталеною є практика використання форми *Kiev*, що не змінилася навіть після ухвалення відповідного рішення 10-ї конференції ООН зі стандартизації географічних назв. Це має певний негативний вплив на імідж України. В Україні вже було декілька ініціатив змінити ситуацію із транслітерацією назви столиці. До вирішення проблеми долучалося Міністерство закордонних справ України із комунікаційною кампанією *CorrectUA*. Першим етапом її стало звернення до міжнародних медіа із закликом писати *#KyivNotKiev*. Кампанію підтримали тисячі українців, а хештег *#KyivNotKiev* побачили близько 10 мільйонів користувачів соцмереж. Міжнародні медіа отримали тисячі звернень від україн-

ців [6]. Тому на сьогоднішній день правильне використання транслітерації столиці Київ є *Kyiv*.

Отже, переклад один із найважливіших моментів розвитку людства. Завдяки перекладу люди однієї країни знайомляться з життям, культурою, побутом, історією, науковими та літературними досягненнями інших країн. Переклад відіграє важливе значення у відтворенні українських власних назв на англійську мову. Держава повинна закріпити єдині правила перекладу власних назв, щоб подалі було точне використання їх у світі та правильність написання імен в закордонних паспортах і не тільки.

Список використаної літератури:

1. Корунець І. В., Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). [англ.]: Підручник для ВНЗ. Нова Книга, 2003. 448 с.
2. Карабан В.І., Translation from Ukrainian into English: довідник Вінниця, видавництво "Нова книга", 2003. 608 с.
3. Федоров А. В., Ф33 Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы): Для институтов и факультетов иностр. языков. Учеб. пособие. 5-е изд. СПб.: Филологический факультет СПбГУ; М.: ООО «Издательский Дом «ФИЛОЛОГИЯ ТРИ», 2002. 416 с.
4. Словник української мови: в 11 тт. АН УРСР. Інститут мовознавства / за ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1970–1980.
5. Печко Н. М. Теорія і практика перекладу (англійська мова): методичні рекомендації для підготовки до державного екзамену. Луцьк, 2013. 95 с.
6. KyivNotKyiv. Чому важливо писати назву столиці латиницею за українським варіантом. Новини URL:<https://nv.ua/ukr/ukraine/events/kyivnotkyiv-chomu-vazhlyvo-pisati-nazvu-stolici-latiniceyu-za-ukrajinskim-variantom-50006216.html> (дата звернення 03.11.2019 р.)
7. Алексеева О.Б., Ананійчук Т.А. До питання інтерпретації деяких географічних назв у курсі країнознавства Великобританії. 2014. С. 3 – 8
8. Ганич Д.І., Олійник І.С., Словник лінгвістичних термінів. К.: Вища школа, 1985. 183 с./
9. Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею: Постанова від від 27 січня 2010 р. N 55 зі змін. та доп.) Офіційний вісник України, 2010.
10. Переклад імен та назв на українську мову та з української мови. Бюро перекладів ЕКСПРЕС. URL: <https://primeintour.com/informatsiya-3/pereklad-imen-ta-nazv/> (дата звернення: 03.11.2019 р.)
11. Печко Н. М. Теорія і практика перекладу (англійська мова): методичні рекомендації для підготовки до державного екзамену. Луцьк, 2013. 95 с.

PHRASEOLOGICAL UNITS OF TERMINOLOGICAL CHARACTER IN ENGLISH POPULAR SCIENCE TEXTS IN ECONOMICS

Ladyka O.V., Levchyk N.S.

Associate Professor, PhD in Philology, Assistant Professor,
PhD in Pedagogy Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

Keywords: phraseological unit, economics, terminological character, substantive, linguocultural approach.

Modern linguistic studies reveal great interest of the researchers in the theoretical and practical issues of phraseology units (Azhyuk 1989; Zhukov 2006; Krasnobaeva-Chorna, Usenko 2010; Kunin 1986; Smirnitckij 1996; Uzhchenko 1994; Zorivchak 1999 and others) [1;2;4]. Linguists are unanimous that phraseological units have intrinsic linguocultural relevance, as they expose the peculiarities of the mentality characteristic of a linguistic community (Alefirenko 2008; Baranov, Dobrovolskij 2008; Dobrovolskij, Karaulov 1993; Krasavskij 2001; Silivanova 2012; Solodub 1990; Telia 1996 and others) [3;6]. Linguocultural approach reflects the modern requirements of foreign language teaching and enables students to master linguistic knowledge and communicative skills together with a whole set of cultural knowledge [5, p.27].

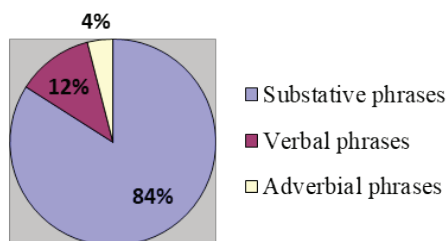
The **main idea** of this research is to investigate a special group of lexical units which belong both to the terms and phraseologisms in English popular science texts in economics. The material of the investigation includes popular Internet science articles and other issues in the field of economics dated 2014-2019 for

example, theguardian.com, fourtheconomy.com, economist.com, businessweek.com, banking.about.com, telegraph.co.uk, aei.org)

Having investigated structural characteristics of phraseological units of terminological character in English popular science texts in economics we built diagrams to make the results of the research evaluative.

Due to the theoretical analysis we distinguish three structural types of the phraseological units of terminological character: with the structure of a word combination, a sentence and an interjection. The units with the structure of a word combination are the most productive in English. Actually, we found no examples of phraseological units of terminological character in the investigated popular science texts in economics with the structure of a sentence and an interjection.

The investigation of the structure of phraseological units of terminological character in English popular science texts in the subject field of economics showed that nominal phrases dominate (among nominal, nominative-communicative, in-

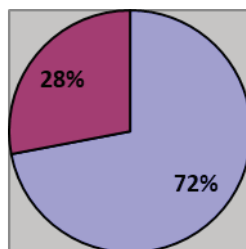
Diagram 1

Structural types of phraseological units of terminological character in English popular science texts in economics

terjectional and modal, introductory and communicative). As to the classification of nominal phrases (substantive, adjectival, verbal, adverbial phrases) the most frequent type of the phraseological units is phraseological phrases of substantive nature (e.g. *credit score, income multiple, credit crunch, arm's length, halo effect*). We should stress here the fact that there were some rare examples of the phraseologisms of verbal (e.g. *to catch colds*) and adverbial types.

All the correlation of the structural types of the phraseological units in the English language is shown in the diagram below.

Among structural types of English phraseological units according to their belonging to some part of speech, the most productive are substantive phrases (84 %, for example, *market forces, interest rate, price ring, green shoots, dark pools*). Verbal and adverbial phraseological phrases in English are not numerous: verbal phrase represent 12 % (for example, *to catch colds, to batten down the hatches, to go through with a fine-tooth(ed) comb*). Adverbial phraseological units represent 4 % in English (for example, *en masse*).

Diagram 2

Number of components of phraseological units of terminological character in English popular science texts in economics

Phraseological units of terminological character in the investigated popular science texts in the subject field of economics in have a certain pattern in their construction – in the majority of cases in their structure there are two components: in the English language the percentage of two-component phraseological units equals 72 %. This is seen in the Diagram 2 and Diagram 3.

Consequently, phraseologization of terminological phrases reflects the evolution of language and witnesses its everlasting renovation and development. The analysis of the practical material has shown that the usage of phraseological units of terminological character in popular science texts in economics is characteristic for English. Among three structural types of phraseological units, phraseological units with the structure of a word combination are the most productive. Nominal phrases dominate (among nominal, nominative-communicative, interjectional and modal, introductory and communicative). The leading role in the

investigated texts is taken by substantive phraseology, because proper and vivid nomination of the described notions is of upper importance for the author of an article in popular science genre. The majority of analyzed phraseological units of terminological character consist of two components (88 %).

The perspective of this investigation can be the comparison of functioning of phraseological units of terminological character in different professional languages and in different styles or types of discourses.

Literature

1. Ажнюк Б.М. Англійська фразеологія у культурно-етнічному висвітлені / Б.М. Ажнюк. – К.: Наукова думка, 1989. – 134 с.
2. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка: учебник для институтов и факультетов иностранных языков / А.В. Кунин.. – М.: Высш. школа, 1986. – 122 с.
3. Смирницкий А.И. – Лексикология английского языка / А.И. Смирницкий. – М.: Наука, 1996. – 260 с.
4. Ужченко В.В. Фразеологічний словник української мови / В.Д. Ужченко, Д.В. Ужченко. – К.: Освіта, 1998. – 224 с.
5. Ladyka O.V. Linguocultural Approach in Foreign Language Teaching / O.V. Ladyka, N.S. Levchuk // Science, Research, Development. Philology, Sociology and Cul-torology #8: Zbiór artykułów naukowych recenzowanych. – Warszawa: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2018. – S. 27-29.
6. Silivanova I.M. Linguistic and cultural basis of the phraseological units denoting the notion “present” in English and Ukrainian languages / I.M. Silivanova// Наукові записки [Національного університету “Острозька академія”]. Сер.: Філологічна. – 2012. – – Режим доступа: https://eprints.oa.edu.ua/1171/1/Silivanova_article.pdf (Дата обращения: 22.12.2019)

МОРФОЛОГІЧНА ДЕРИВАЦІЯ В АКАДЕМІЧНІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Пилипенко О. П.

кандидат педагогічних наук, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Ключові слова: академічна німецька терміносистема, суфікс, префікс.

Keywords: academic German term system, suffix, prefix.

Об'єкт дослідження – термінологічна лексика німецької мови, яка вимагає всебічного лінгвістичного аналізу.

Предмет дослідження – академічна німецька терміносистема, її структурні, семантичні, когнітивні, дискурсивні та перекладацькі параметри.

Метою дослідження є дослідження морфологічної деривації в академічній терміносистемі німецької мови. Це особливо важливо з огляду практичного перекладу даної фахової лексики в німецько-українському мовному просторі.

Методологічні засади дослідження термінології в лінгвістиці пов'язані з іменами Б. М. Головіна, Г. Й. Винокур, В. П. Даниленко, Т. Л. Канделакі, Т. Р. Кияка, В. М. Лейчика, Н. А. Цимбал, Г. П. Мельникова, Т. І. Панько, О. О. Реформатського, Е. Ф. Скороходька та ін. Значна частина робіт являє собою лінгвістичний опис конкретних терміносистем, спрямований на виявлення структурно-семантичних особливостей термінолексики галузевих субмов та дослідження їхньої генези. Зокрема, в дослідженню військової термінології присвячено праці

О. А. Блінова (Словник, 2016), термінології ветеринарії – О.П. Пилипенко (Пилипенко, 2014).

Як зазначає Н. Б. Мечковська, «при всій типологічній різноманітності мов і неповторності їх індивідуальних доль, існують всього чотири джерела нових позначень, тобто чотири шляхи або способу поповнення словника: 1) морфемна деривація; 2) семантична деривація; 3) утворення словосполучень; 4) запозичення (Мечковская, 2001).

Морфемна деривація полягає в утворенні нових слів за допомогою власних словотворчих морфем (афіксація), словоскладанні та абревіації. Монолексемні терміни академічної терміносистеми являють собою порівняно велику групу термінів за способом створення своєї структури. У німецькій академічній мові виділяють кілька типів монолексемних термінів. За конкретним способом афіксації розрізняють суфіксальний, префіксальний і суфіксально-префіксальний способи. Афіксальний спосіб утворення термінів (приєднання афіксів і префіксів) є досить продуктивним в ака-

демичній терміносистемі. Структурний аналіз презентує наступні групи монолексемних термінів академічної терміносистеми: 1. префіксально-суфіксальна група: die Ausbildung – освіта, die Einschulung – прийом в перші класи; 2. суфіксальна група: die Didaktik – дидактика, die Bildung – освіта, das Gymnasium – гімназія, die Forschung – дослідження, das Abitur – атестат, der Lehrling – учень, das Zeugnis – свідоцтво, die Prüfung – іспит, der Lektor – лектор, der Akademiker – особа з вищою освітою, das Testat – письмова екзаменаційна робота, das Stipendium – стипендія, die Klausur – письмова робота; 3. префіксальна група: der Unterricht – заняття.

Афіксація в термінотворенні відрізняється низкою характерних особливостей, специфічних для терміносистем, до яких відносяться чіткість словотвірної структури, стійкість набору терміностворених формантів і системність їх використання (Дресслер, 50).

Найбільш продуктивними суфіксами є суфікси іменників, які означають абстрактні та конкретні поняття. Ці іменники можуть бути утворені від дієслів, іменників і прикметників. Велику роль у термінодеривації сфери вищої освіти відіграють суфікси іноземного походження, насамперед, з латинської та грецької мов (-tion, -ung), а останнім часом й суфікси англійської мови.

Афіксальне термінотворення відрізняється певним підбором словотворчих морфем, що підтверджує за-

кріплення за даною термінологією певних словотворчих моделей.

Використання афіксації в німецькій термінодеривації уповільнюється, з одного боку, наявністю значної кількості термінів, які стали результатом переосмислення загальноживаних слів, а, з іншого боку, широким використанням в німецькій мові складних слів, які дають більше можливостей для вираження характерних для академічної термінології певних класифікаційних понять.

Найбільш поширеним видом складених термінів є двокомпонентне атрибутивне словосполучення, що складається з основного елемента, вираженого, як правило, іменником в називному відмінку, і атрибутивного, визначального елемента. Серед основних властивостей термінів-словосполучень слід виділити їх стійкість, обумовлену функцією найменування одного поняття, а також атрибутивний вид зв'язку складових елементів.

Найбільш вживаним в академічній термінології німецької мови є термінологічне словосполучення з прикметником у функції препозитивного визначення (модель А + S): berufliches Gymnasium – професійна гімназія; gymnasiale Oberstufe – гімназія вищого ступеня; handlungsorientierte Methoden – методи, які зорієнтовані на діяльність; fächerübergreifende Regelungen – міждисциплінарні настанови. Поширеними в академічній термінології німецької мови є атрибутивні слова-поєднання з іменником у функції постпозитивного означення. У

більшості випадків в якості означення виступає іменник в родовому відмінку. На базі двоконпонентних словосполучень в академічній термінології німецької мови утворюються три-, чотири- і більше компонентні словосполучення самих різних моделей.

Морфологічна деривація в академічній терміносистемі представлена у своїх основних різновидах: афіксація, осново- та словоскладання, абрєвіація. Основними способами утворення термінів є: синтаксичний (утворення термінологічних словосполучень і фразових термінів), наприклад: *berufliches Gymnasium* – професійна гімназія; *gymnasiale Oberstufe* – гімназія вищого ступеня; морфолого-синтаксичний (утворення складних термінів): *die Halbjahresleistungen* – досягнення учнів за семестр; абрєвіація (утворення абрєвіатур): Закон «Про професійну освіту» (*Berufsbildungsgesetz (BBiG)*); Закон «Про сприяння професійному навчанню» (*BerBiFG*).

При морфологічному способі утворення термінів новий термін утворюється за допомогою словотворчих афіксів. Афіксація є класичним і досить продуктивним способом словотворення. Утворення академічних термінів здійснюється за тими самими словотвірними моделями, що й для слів загальнолітературної мови.

У німецькій академічній терміносистемі використовується суфіксально-префіксальна деривація. Префіксальний тип словотворення широко представлений у німецькій мові, а саме: відокремлювані префікси: an-,

au-f, aus-, bei-, ein-, fest-, dar-, her, herunter-, hin-, los-, mit-, nach-, vor-, voraus-, weg-, wieder-, weiter-, zu-, zurück-, zusammen- і невідокремлювані префікси: be-, emp-, ent-, er-, ge-, miss-, ver-, zer-, hinter-. Поряд з цим існує ще група префіксів, які бувають як відокремлюваними, так і невідокремлюваними: durch-, über-, um-, unter-, voll-, wider-, wieder-. Для термінів даної галузі продуктивними є такі префікси: ab-, aus-, auf-. Префікси вказують лексичне значення основи, але не впливають на головний лексико-семантичний компонент. Похідні поняття, утворені за допомогою префіксів, мають порівняно з вихідним словом або додаткове значення/ яке залежить від значення префікса, або набувають абсолютно нового значення. Продуктивними є дієслівні префікси, що знаходяться в складі основ іменників, утворених від основ відповідних дієслів: aus-: *der Ausbildungsmonitor* – навчальний монітор, *der Auszubildende* – учень; ab-: *die Abschlussklasse* – останній клас, *die Abschlussprüfung* – останній іспит; weiter-: *die Weiterbildung* – підвищення кваліфікації; vor-: *Vorphysikum* – іспити (медична, ветеринарна освіта); *die Vorklasse* – підготовчий клас; *das Vorprüfungszeugnis* – свідоцтво про залік; *der Vorkurs* – підготовчий курс; *die Vorlesung* – лекція, *Vorpraktikum* – попередня практика; zu-: *der Zugang* – допуск; *die Zwischenprüfung* – залік.

Суфіксація знаходить також широке застосування в утворенні академічних термінів. Значущість цього спосо-

бу пояснюється тим, що для позначення однотипних понять або термінів використовуються однотипні способи словотворення. Семантичний тип «позначення осіб, зайнятих, певним родом занять» в освіті в німецькій мові представлений такими суфіксальними моделями словотворення: 1. R + er: der Gymnasiallehrer – вчитель гімназії, der Kultusminister – міністр культури, der Doktorvater – науковий керівник, der Dolmetscher – перекладач, der Gelehrte – вчений, der Ausbildungsbotschafter – працівник освіти, der Ausbildungsleiter – керівник, der Schulabgänger – випусник. Модель R + er є суфіксальним способом утворення вищеназваного семантичного типу, яка в сучасній німецькій мові вважається надзвичайно продуктивною і презентує терміни, що називають осіб за родом діяльності, соціальним станом. 2. R + ler: der Zehntklässler – учень 10-го класу; 3. R + ist: der Specialist – спеціаліст; 4. R + or: der Rektor – ректор, der Professor – професор, der Lektor – лектор, der Direktor – директор, der Doktor – доктор, der Inspektor – інспектор; 5. R + ent: der Dozent – доцент; der Assistent – асистент; der Abiturient – абітурієнт; 6. R + ast: der Gymnasiast – гімназист; 7. R + e: der Hauptfachkollege – колега з основного фаху; der Ausbildungsexperte – експерт освітньої галузі; 8. R + ant: der Aspirant – аспірант; 9. R + antin: die Aspirantin – аспірантка. Частина іменників жіночого роду, що походять від іменників чоловічого роду і позначають особу як виконавця певної дії (за заняттям,

професією і т. ін.) і утворюються за допомогою суфікса –in; 10. R + de: der Auszubildende – учень; 11. R + te: die Beauftragte für Berufs- und Studienorientierung – уповноважена у справах професійного навчання; 12. Іменники, утворені з дієслівних основ: der Sitzenbleiber – особа, яка залишається у школі на другий рік.

Характерними для академічної термінології є моделі із суфіксами:

1. R + ung: Fächerspezialisierung – die Erprobung – практика, die Erörterung – обговорення, die Ermahnung – повчання. Аналіз матеріалів на німецькій мові показує, що словотворча модель R + ung є найбільш вживаною і продуктивною моделлю сучасного термінотворення академічної німецької мови.

2. R + tion: die Habilitation – габілітація, die Promotion – захист докторської дисертації, die Dissertation – докторська дисертація, die Exmatrikulation – відрахування, die Immatrikulation – зарахування, die Motivation – мотивація.

3. R + heit: die Vollkommenheit – зрілість, die Weisheit – мудрість, die Exaktheit – точність, die Interessiertheit – інтерес.

4. R + keit: die Fähigkeit – здатність, die Gedankenlosigkeit – беззмістовність, die Gelehrsamkeit – ерудиція. За допомогою даної моделі в німецькій мові утворені деякі освітні терміни, які позначають абстрактні поняття в категорії «якість, властивість».

5. R + enz: die Basiskompetenz – базова компетенція, die Kultusministerkonferenz – Постійна конференція міністрів культури федеральних земель.

6. R + anz: die Akzeptanz – повага.

7. R + tät: die Fakultät – факультет, Universität – університет.

8. R + schaft: die Schülerschaft – школярство.

9. R + ieren: studieren – навчатися в університеті, promovieren – захищати дисертацію, hospitieren – бути присутнім на заняттях, habilitieren – захищати докторську дисертацію, absolvieren – закінчувати навчальний заклад.

Висновки. Дослідження морфологічної деривації в академічній терміносистемі німецької мови є особливо важливим з огляду практичного перекладу даної фахової лексики в німецько-українському мовному просторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дресслер, Б. (2011). Формирование и эволюция терминологии предметной области «Высшее и послевузовское профессиональное образование»: когнитивно деривационный и социокультурный аспекты: на материале русского

и немецкого языков. (Дис. док. фил. наук). Кубанский государственный университет, Краснодар.

2. Мечковская, Н. (2001). Общее языкознание: Структурная и социальная типология языков. Флинта: Наука.
3. Пилипенко, О., Деркач, В. (2013). Деривація і словоскладання в фаховій мові ветеринарії. Zbiór raportów naukowych. „Naukowe prace, praktyka, opracowania, innowacje 2013 roku. Zakopane: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour». URL: http://конференция.com.ua/files/image/scientific_conference_24/zbornik_nauchnih_dokladov_24_5.pdf
4. http://конференция.com.ua/files/image/scientific_conference_24/zbornik_nauchnih_dokladov_24_5.pdf
5. Пилипенко, О., Дейко, А. (2014). Лінгвістичний аналіз фахових мов (на матеріалі німецької ветеринарної фахової мови). Studia Translatorica: Науковий альманах. Вип 1. Київ: Видавничий центр НУБіП України.
6. Словник професійної термінології для майбутніх фахівців Національної гвардії України (до курсу «Українська мова за професійним спрямуванням») (2016) URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/1566/1/Словник%20проф.%20термінології.pdf>

СПОСОБИ ПОДОЛАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ПОМИЛОК У ЮРИДИЧНИХ ТЕКСТАХ

Конончук І.В.,

старший викладач кафедри іноземної філології і перекладу

Палащук Д.,

студентка

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Переклад – складне багатогранне явище, що вимагає від фахівця не тільки бездоганного знання мови, але і уміння розрізняти смислові, стильові відтінки писемного або усного мовлення; знання історії мови і, відповідно, розвитку культури суспільства. Володіння фоновими знаннями про культуру, менталітет і етнологічний розвиток народу носія мови є невід’ємною складовою успішної праці перекладача. Як приклад хотілося б звернути вашу увагу на особливості юридичного та науково-технічного перекладу, що становить певну складність для перекладача.

Метою дослідження є визначення особливостей помилок при перекладі, шляхом аналізу перекладу науково-технічної літератури та юридичних термінів.

Юридичний переклад – це переклад текстів, що відносяться до області права і використовуються для обміну юридичною інформацією між людьми, які спілкуються різними мовами. Оскільки право є наочною областю, пов’язаною з соціально-політичними і культурними особливостями країни, юридичний переклад є складним завданням. Для адекватної передачі юри-

дичної інформації мова юридичного перекладу повинна бути особливо точною, ясною і достовірною [1, с. 130].

Юридичні документи і теоретичні роботи повинні перекладати тільки професійні перекладачі, що спеціалізуються на юридичному перекладі. Як правило, вони мають відповідну юридичну освіту або, як мінімум, значний досвід перекладів юридичної тематики. Помилки у перекладі тексту договору можуть призвести, наприклад, до спричинення матеріального збитку і пред’явлення судового позову, за що несе відповідальність перекладач.

При перекладі тексту з області права перекладачеві не можна забувати наступне. Початковий текст організований відповідно до правової системи, наявної у конкретній країні, що знаходить своє віддзеркалення у юридичних формулюваннях цього тексту, а текст перекладу призначений для використання в рамках іншої правової системи з характерними саме для неї юридичними формулюваннями [2].

В англomовних країнах широко використовується прецедентне право. У результаті чого, рішення, винесене з приводу будь-якої справи, є обов’язковим для всіх судів рівної і

нижчої інстанції при розгляді ними аналогічних справ. Так як у рішеннях, прийнятих у різний час при розгляді аналогічних справ, використовуючи різні поняття, укладачі законів і контрактів, перераховують усі поняття, що зустрічаються в прецедентах.

Наведемо такий приклад:

This act includes the regulations and term or condition to which any permit, permission, license right, consent, exemption, approval, notice, closure certificate, management plan, or directive issued, given, granted or approved in terms of this Act, is subject.

Дійсний Закон включає в себе нормативні акти і будь-які умови, предметом яких є будь-які ліцензії, дозволи, ліцензійне право, угода, привілея, санкція, повідомлення, свідоцтво про завершення робіт, план управління або директива, випущені, видані, надані або затверджені згідно до дійсного Закону.

Технічному перекладачеві дуже рідко вдається уникнути необхідності перекладати той чи інший контракт. Дуже часто логічний ланцюг близьких за значенням термінів зустрічається при перекладі англomовних контрактів українською мовою. Тут перекладач повинен бути досить уважним і детально розібратися, що означає той чи інший термін в англійському прецедентному праві.

The Parties intend this indemnity to apply to all such claims and losses described above based on any theory of liability, including negligence, negligence per se, gross negligence, statutory, premises, or strict liability of any Party.

Так у наведеному прикладі, зустрівшись з рядом близьких понять, перекладач без особливого напруження, розуміє, що перед ним три види відповідальності і три види необережності. Всі шість елементів ряду – різні правові доктрини, принципи, критерії. Так, стосовно необережностей, то одні з них розглядаються у звичайному суді, а інші – у суді присяжних. Для англосаксонського прецедентного права – це дуже важливо, адже вони розглядаються у рамках різних правових доктрин. Проаналізувавши речення можемо дати наступний переклад:

Сторони мають намір застосовувати дану гарантію на відшкодування витрат до всіх вищезазначених вимог і збитків, заснованих на будь-яких принципах відповідальності, включаючи відповідальність за необережність; відповідальність за відсутність звичайної міри dbайливості; відповідальність за грубу необережність; відповідальність, передбачену законом; відповідальність, у зв'язку із приміщенням, яке займають; і об'єктивну відповідальність будь-якої з сторін.

Як робочі джерела інформації перекладачі юридичних текстів часто зверяються з юридичними словниками, особливо з двомовними. До них слід відноситися з обережністю, оскільки більшість двомовних юридичних словників низької якості, і їх використання може привести до помилок в перекладі.

Неодмінним етапом процесу юридичного перекладу документів є редагування тексту перекладу іншою осо-

бою, бажано юристом, або консультативний переклад.

Так, в українській мові немає артиклів, герундія, часових форм дієслова груп Continuous та Perfect, складних підметових та додаткових інфінітивних конструкцій, а в англійській мові – дієприслівників, категорії роду іменників і прикметників тощо. Певні відмінності існують у побудові речення: на відміну від української мови, де група підмета нерідко може міститися після групи присудка, в англійській мові порядок головних членів речення значно фіксованіший, що може вимагати перебудови речення при перекладі.

Друга група граматичних труднощів перекладу пов'язана з різним обсягом змісту подібних у двох мовах форм і конструкцій. Так, форма теперішнього часу дієслова-присудка в українській мові відповідає за своїм змістом англійським відповідним формам Present Indefinite, Present Continuous та частково Present Perfect, а форма родового відмінку українського іменника може відповідати за своїм граматичним значенням англійській прийменниково-іменниковій кон-

струкції «of + N» або формі загального відмінку іменника в препозиції до іншого іменника.

Переклад – складне багатогранне явище, що вимагає від фахівця не тільки бездоганного знання мови, але і уміння розрізняти смислові, стильові відтінки писемного або усного мовлення, а також знання історії мови і, відповідно, розвитку культури суспільства. Володіння фоновими знаннями про культуру, менталітет і етнологічний розвиток народу носія мови є невід'ємною складовою успішної праці перекладача.

Література

1. Бархударов Л.С. Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории переводов / Л. С. Бархударов. – М.: Международные отношения, 1975.
2. Журавлева Т.А. Конспект лекций по курсу «Основные проблемы теории и практики перевода» / Донецкий гос. ун-т / Т. А. Журавлева. – Донецк: Донецкий торговый дом «Донбасс», 1998. – 87 с.
3. Зайченко Н.Ф., Коваль-Костинська О.В., Паламарчук О.Л. Національно-культурний компонент мовної семантики як перекладознавча категорія / Н. Ф. Зайченко. – М.: Высшая школа, 1998. – № 2-3. – с. 179-187.

SOCIO-CULTURAL COMPETENCE OF FUTURE LANGUAGE TEACHERS

Yuldashova Nargiza Abdukhaliq qizi

Master. Department of Linguistics

Uzbekistan State World Languages University, Tashkent, Uzbekistan

Abstract

The purpose of this work is to illustrate the process of forming social and cultural competence in the teaching of foreign languages, as well as to examine the importance of this competence in the training of staff and to give future English teachers an idea of how to apply this competence. In the bachelor students, the importance of the social and cultural competence formed by examining their knowledge and identifying some of the subjects (Country study, Culture in language, Discourse) taught in them is revealed.

Index Terms – competence, social cultural competence, component, combination, strategy, staff.

INTRODUCTION

Nowadays, in our country the radical improvement of the system of training of young generation to foreign languages, introduction of advanced methods of teaching with the use of modern pedagogical and information-communication technologies, training of specialists who can speak these languages freely. and, as a result, much work is being done to create conditions and opportunities for them to achieve the benefits of world civilization and the wider use of world information resources, to promote international cooperation and dialogue. One of the most important factors in teaching foreign languages is to increase the knowledge and skills of the staff, as well as to develop their competence. However, A language consists of culturally loaded rudiments (Pennycook, 1989; Philipson, 1992). Language is not isolated entity, it is a main part of the society which uses it. It is “a system of signs that is seen as having itself a cultural value” (Kramsh,

Language). At the same time society and its culture are reflected in its language. Language, in turn, contributes to the development of society. That is, it is a topic of discussion, which includes a great deal of content. Every position pronounced in a particular language contains culturally specific meaning which can be easily overlooked unless one is familiar with the culture. “There is a natural connection between language spoken by members of social group and that group’s identity” (Ibid). it is thus necessary to stress the importance of incorporating the “socio-cultural competence” into the foreign language teaching and learning. Foreign language learning also means learning the foreign culture because one cannot separate one from the other.

We are aware that many studies and researches have been done in the field of methodology. Each of them has a great deal of content and has a key role in their use. Many of that kind of studies on this

subject have been made, reviewed, written, practiced, summarized, but not exactly in this regard. That is, many researchers have commented on the cultural components of the English language learning process, as well as a lot of studies on social computing in language learning. For example, Luthar S.'s "Social Component in the School," or, in other words, Erdoğan B.'s "The Role of a Cultural Coordinator in Teaching English" and more. However, none of the preconditions of the future English language teachers have been drawn to the socio-cultural competence. In our academic University of World Languages, Professor Riskolova Kamola has also focused on the key competences of future English language teachers in her academic career. This can be further enriched with more detailed information on the specific features of the social cultural competences of the future English language teachers within this topic.

These question can be discussed in the research:

- a) What is the role of social-cultural competence in language teaching?
- b) How social-cultural competence can be used on language teaching in Uzbekistan?
- c) What is the importance of socio-cultural competence for B1 learners?

The subject of the lesson is that the future English language teachers' language is the study and disclosure of the skills used in the social life of the studied country.

II SOCIO-CULTURAL COMPETENCE

Competence is a set of knowledge, abilities and skills that a professional

must have as a personal resource, that is, an English professional. One of the main competences is social and cultural competence, which is the ability to learn and apply such important information as the culture, social life and language of the country where it is being studied and its origin and improvement. Social and cultural competence is a must-have factor in the education system.

Sociocultural competence includes three blocks of knowledge:

- Linguistic regional geography knowledge – the knowledge of lexical units with the national-cultural semantics and ability to apply them in situations of intercultural communication;
- Socio-psychological knowledge possession of sociocultural conditioned scenarios, national-specific behaviors using communication technology adopted in a given culture;
- Cultural knowledge – knowledge of sociocultural, historical, cultural, ethnic and cultural backgrounds and the ability to use them to reach an understanding with representatives of this culture (Földes, 2007)

The new concept of sociocultural education requires development of new generation of textbooks, taking into account the cultural identity of everyday and professional communication of own country and countries of the target language. The most important condition for the development of sociocultural competence is to provide students relevant didactic material on the cross-cultural basis (Lewis, 2007)

III METHODOLOGY

A. Research Design

As teachers teach their students the language they need, they also need to introduce culture in societal societies where learners are taught. Therefore, future English teachers should first of all create socio-cultural components. It is clear that the key role in the disclosure of the peculiarities of the formation of social and cultural comprehension through this subject is obvious. One of the main objectives of the research is to rise awareness of language learners about target language as well as its culture and social and cultural life of language studied country and social characteristics. This study aims to investigate Uzbek teachers' opinions and beliefs on the place of target cultural-social information in English language teaching, as well as their related practices and applications in English as Foreign Language classroom in all kind of education in Uzbekistan. Also, this research's aim is to open and clarify the main features and peculiarities of the development cultural-social components of future English teachers and to create new methodical guide and educational supplies.

B. Participants

The population of this study consisted of Uzbek students attending to the 1st year first semester, 1st year second semester, 2nd year, 3rd year and 4th years at English Faculty, at the Department of English Language Teaching at Uzbekistan State World Language University. Including two semesters from the 1st year, it was aimed to reveal the development of the participants' socio-cultural competence

from the very beginning to the end of their higher education. It was considered that the findings obtained from the students who just enrolled to the university can reveal the Uzbek ELT majors' starting English language knowledge level before higher education and make sense of any possible development till 4 the year throughout higher education. These students were the candidates of English teachers and they had been learning English as a Foreign Language. To describe socio-cultural competence of ELT majors comprehensively, the instruments were delivered to all students. Out of 40 students, 20 students completed all instruments and included in the analysis.

C. Instruments

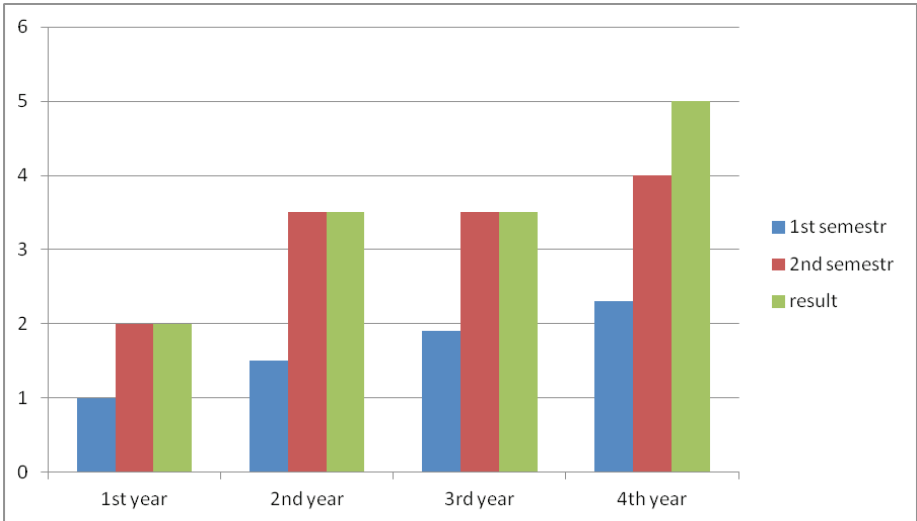
During the study we used our traditional teaching methods: theoretical and empirical. We applied theoretical analysis of the literature, analysis of basic concepts and research terms of study, construction of experimental hypotheses as theoretical methods. Empirical methods are intended for creating, collecting and organizing empirical material. These include questioning, the method of measurement and control, pedagogical experiment.

D. Data Collection and Analysis

It is impossible to form a socio-cultural competence without acquisition of sociocultural knowledge, since the sociocultural knowledge is necessary not only as a means of communication with representatives of the foreign language culture, but also as a means to enrich the spiritual world of the individual on the basis of the knowledge about the culture of the target language country. Sociocultural knowl-

The distribution of the number of participants explaining the collected data and the ones involved in the analysis are given in the **Table1**.

Year	Country study	Culture in language	discourse
1st	10	10	10
2nd	10	10	8
3rd	10	10	10
4th	10	10	10

edge includes knowledge of social and cultural life, the knowledge and experience of own and foreign language culture, the possession of own and foreign language, the ability to recognize and analyze the situation, to give it an adequate assessment, to find ways of solving problems and achieve set goals (Herbrand, 2008).

IV. RESULTS

Regarding the participants' socio-cultural competence, their size of subjects which are country study, culture in language and discourse were investigated through the Test (for B1 learners). The obtained findings are presented and illustrated in Figure 1.

In this research, we have acquainted with the peculiarities of the formation of social and cultural components of future English teachers, and also discussed the tasks that should be addressed. As a result, there was a need to develop a methodical manual for English language learners (B1). Not only for the linguistic activity, but also for the methodical work is a great achievement.

V. DISCUSSION AND CONCLUSION

This prohibition is expected to contribute to linguistics and methodology in Uzbekistan. The methodology we have created is widely used in the broader use of future English language teachers in the

shaping of social and cultural competence and the wider achievements in language teaching. We know that any research and advancement should serve as the backbone of the future generations. The main purpose of these studies is to further improve the future and create enabling environment for the younger generation. Everything that has been done on this subject, and all the studies, presentations are of great importance to the generation. Future English teachers need to develop their own information and social and cultural competences. Here are the unique features of the formulation of social and cultural competences that are discussed and explored in this study.

To sum up, language teaching cannot be isolated from cultural properties and social characteristics. Learning a language is a requirement of new period, and teaching a language is a responsibility. Obviously, providing future teachers with the knowledge, skills, and competencies is an effective tool for future generations. This is due to the fact that our country pays great attention to the training of

future cadres. Social- cultural competence is one of the competencies and knowledge that a language teacher must possess. At the same time, the above results show that the language is closely linked to the culture, and if students are given a lot of knowledge about the culture, origin, and social status of the language they are studying, we can build them socio-cultural competence.

REFERENCES

1. Lewis, R. (2007). Guide International competence. Frankfurt, Main: Campus Verlag.
2. Byram (1998) Language and culture
3. Canale, M (1983) From communicative competence to communicative language pedagogy.
4. Foldes, C. (2007). Interculturalism: Methodological Problems of Research. In A. Gerd (ed.)
5. Kramsch, C. (2009) Language and culture
6. Milrud, V.P. (2004). Competence in language learning. Foreign Languages in School.
7. Vorobjev, G.A. (2003). The development of socio-cultural competence.
8. Hatzer, B., Layes, G. (2005). Intercultural Competence.

УДК 0 81-119: 133.1

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ У СУЧАСНІЙ ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ

Коноз Олександра,
магістр НУБіП України

РУДНИЦЬКА Наталія Анатоліївна,
НУБіП України ORCID ID: 0000-0002-7077-0874

KONOZ Oleksandra,
Master of NULES of Ukraine

RUDNYTSKA Nataliya,
NULES of Ukraine

***Анотація.** У статті розглянуто деякі аспекти і проблеми перекладу термінології, як лінгвістичного явища. Термінологія входить до кола актуальних проблем у галузі лінгвістики та перекладознавства. На сьогодні саме економічна сфера презентує особливу частину дискурсу, яка розвивається швидкими темпами, користується попитом у фахівців різних сфер та потребує особливої уваги. В роботі також представлено аналіз способів перекладу термінів українською мовою. Описано особливості застосування зазначених способів передачі французьких термінів.*

Постановка проблеми. Сфера управління та економіки, в цілому, стрімко розвивається, а це означає, що терміносистеми в цих сферах потребують при перекладі особливу увагу. На сьогодні кількість термінів у розвинених мовах багатократно перевищує чисельність загальноживаних слів. [1] Для того, щоб мінімізувати труднощі при перекладі необхідно володіти змістом терміну як іноземною, так і рідною мовами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій даної тематики зумовлена тим, що більшість провідних українських компаній співпрацюють з іноземними

партнерами, не виключенням є ті, які спілкуються французькою мовою.. Зарубіжними і вітчизняними вченими досліджувались різні аспекти комунікативної лінгвістики: теоретичну основу цієї галузі мовознавства заклали концепція комунікації К. Шеннона і В. Вівера, теорія знакового моделювання мови К. Бюллера, семіотична концепція мови Ч. Пірса, Ф. де Соссюра, Ч. Морріса, положення теорії московської психологічної школи (Л. Віготський, О. Леонт'єв, М. Жинкін, О. Лурія та ін.).

Дослідження у межах комунікативної лінгвістики проводять багато

вітчизняних лінгвістів: Бацевич Ф. С., Семенюк О. А., Чорнобай О. Л. та інші.

Мета дослідження Дослідити процес перекладу дискурсу сфери управління і економіки, а особливо її терміносистеми у французькій мові. При стрімкому розвитку сфери управління та економічних відносин, правильний переклад термінологічних одиниць фахових мов становиться особливо актуальним.

Виклад основного матеріалу Переклад термінів в сфері управління є дуже важливим аспектом. Для правильного перекладу необхідно не тільки знати переклад, а ще й розуміти тлумачення слова. Але для початку необхідно визначити які вимоги висуваються до терміна.

Лінгвіст Е. Ф. Скороходько висунув наступні вимоги до термінів:

- термін має володіти абсолютною однозначністю, виражаючи у будь-якому контексті лише одне поняття;

- формальна структура термінів повинна виражати зв'язки між поняттями, що допоможе у ряді випадків знаходити в текстах інформацію про ті класи предметів, які прямо ніде не названі;

- також має передбачатися можливість формальних перетворень термінів з метою отримання нових термінів для позначення новоутворених понять;

- повинна передбачатися можливість автоматичного перекладу термінів з природних мов на інформаційну мову і навпаки;

- термін має бути коротким [3, с. 67].

Економічні терміни по «зрозумілості» для тієї іншої частини населення поділяються на різновиди:

1. Загальні, терміни характеризуються вживанням повсякденному житті і зрозумілістю усім; до цієї групи термінів відносяться: *le complice* - співучасник, *l'accréditation* - акредитація.

2. Спеціально-технічні терміни використовуються у певній області спеціальних знань - техніці, економіці, медицині і т.д.: непатентноспроможний - *non-brevetable*, правила техніки безпеки - *règles de sécurité* [2, с. 175].

Тенденція до появи нових галузей економіки, вимагає відмінні знання сфери, якої безпосередньо терміни стосується. При перекладі фахової літератури важливе значення має взаємодія терміну з контекстом, в якому він розкриває своє лексичне значення», адже лише в контексті можна зрозуміти, до якої конкретної галузі знань належить даний термін і відповідно перекласти його вірним еквівалентом у мові перекладу [5, с. 255].

Таким чином, для перекладу термінів першим важливим аспектом є дослідження семантики терміну у контексті, а другий – переклад цього значення рідною мовою. В основному при перекладі використовують лексичний еквівалент. Лексичний еквівалент – це постійна лексична відповідність, яка точно співпадає із значенням слова. Терміни, які мають еквіваленти у рідній мові, відіграють важливу роль при перекладі. Вони є опорними пунктами у тексті, від них залежить розкриття

значення інших слів, вони дають можливість з'ясувати характер тексту. Тому слід вміти знаходити відповідний еквівалент у рідній мові і розширювати знання термінів-еквівалентів. В сфері економіки використовуються переважно терміни словосполучення або складні терміни.

Для прикладу розглянемо складні терміни: цінні папери – *les titres*, договір купівлі-продажу – *acte de vente*, відсоткова ставка – *le taux d'intérêt*, фінансовий ринок – *le marché financier*. При перекладі словосполучень важливу роль відіграє переклад окремих його компонентів.

Описовий спосіб - передача слова за допомогою поширеного пояснення значення іноземного слова. Даний спосіб є найбільш розповсюдженим при перекладі термінів економічної сфери. Цей прийом використовується при перекладі економічних понять, які вже давно відомі в постіндустріальних суспільствах, але тільки зараз з'являються в українському соціумі. До таких належать такі сучасні форми торгівлі та надання фінансових послуг: *le droit d'exercice* - право на витягнення доходу; *le compte* - несплачена боргова вимога;

Калькування – це передача комбінованого складу слова, коли складові частини слова (морфеми) чи фраземи (лексеми) перекладаються відповідними елементами мови перекладу: *tous les cerveaux de la planète sont arrivés dans les capitales d'Europe orientale pour dispenser leurs conseils...*...*учені планети прибули до столиць східно-європейських країн, щоб поділитися досвідом...*

Також шляхом калькування перекладаються деякі власні назви, наприклад: *L'Université nationale des sciences du vivant et de l'environnement de l'Ukraine* - Національний університет біоресурсів та природокористування України; *L'Union européenne* - Європейський союз;

В економічних текстах французькою мовою поширено вживання власних імен, позначають найменування банків, міжнародних організацій, географічні назви. Найчастіше вони перекладаються за допомогою транскрипції. Наприклад, *Peugeot* - Пежо, *Bugatti* - Бугаммі, *Crédit Agricole* - Креді Агріколь, *Sanofi-Aventis* - Санофі-Авентіс, *Arcelor* - Арселор.

Багато труднощів виникає при перекладі термінів, до яких входять групи слів – багатокомпонентні терміни. Також існує ряд таких термінів, що мають еквіваленти в рідній мові, але не допускають дослівного перекладу.

Приклад: *nuisance privée* - нерозумне використання власності, *les comptes annuels* - річний баланс, *les comptes sociaux* - фінансова звітність.

Висновки. Всі терміни поділяються на загальнозначущі та спеціально-технічні, галузеві та вузькоспеціальні терміни; терміни утворені на основі рідної мови та запозичені; прості, складні та терміни-словосполучення.

Переклад на українську мову французьких термінів вимагає знання і розуміння змісту термінів французькою мовою і знання термінології українською мовою. Під час перекладу термінів виділяється два етапи: перший,

з'ясування значення терміну у контексті, а другий, переклад значення терміну українською мовою.

Найпоширеніший спосіб перекладу термінології – це передача термінів за допомогою лексичних еквівалентів, оскільки терміни характеризуються однозначністю. Якщо така відповідність відсутня або термін багатозначний, то використовується калькування або описовий метод. При цьому потрібно враховувати контекст або лексико-семантичну групу, в якій вжито термін (наприклад банківську, бухгалтерську чи фінансову галузь). Для перекладу власних назв компаній, банків, періодичних видань та економічної документації найчастіше використовується транслітерація або транскрипція.

Список використаних джерел

1. Д'яков А. С. (2000) Основи термінології: Семантичний та соціолінгвістичний аспект. К.: КМ Academia, 2000.
2. Алефиренко Н.Ф. (2004) Теория языка. М.: Академия.
3. Наконечна Г. В. (2018). Термінологізація і детермінологізація: ступінь опрацювання й вектори розвитку Теорія терміна: конкретизація лексико-семантичних парадигм: монографія. / З. Й. Куньч, Г. В. Наконечна, О. Р. Микитюк, С. З. Булик-Верхола, Ю. В. Теглівець. Львів. Retrieved from <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/43420/1/MONO-Kunch.pdf>
4. Пітин В. М. (2017). Особливості науково-технічного перекладу французької мови та способи його навчання Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 4.
5. Рудницька Н. А. (2016). Структурно-семантична специфіка термінології сфери агробізнесу у французькій мові. Розвиток сучасної освіти: теорія, практика, інновації: зб. матеріалів II Міжнарод. наук.-практ. конф., Київ 25-26 лютого 2016 р., С.195-196.
6. Сіденко Н. (2013). Лексичні проблеми перекладу сучасної науково-технічної літератури XVIII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах СНД». Режим доступу до ресурсу: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/973>.
7. Bally Ch. (1994) *Traité de stylistique française. La terminologie technique et la langue littéraire.* Barselona.
8. *Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française.* (2001) Version électronique du Nouveau Petit Robert. P.: VUEF.

ILIA CHAVCHAVADZE AND DAVID ERISTAVI

Irma Zakaraia

Doctor of Philology, Associate Professor,
Tbilisi Humanitarian Teaching University,
Georgia

Keywords: Ilia Chavchvadze, David Eristavi, Georgian Literature, Culture, Theater, Public Life, Nationality.

The second half of the XIX century (from the 60's) was marked by the rise of Georgian nation's public life and culture. The national energy in Georgian literature has strongly manifested, which has expressed in the people's lives and led to its development of a new way of life. In a country, where freedom was no longer exists, writing has become a major tool for promoting national ideas.

Ilia Chavchavadze (1837-1907) led this movement whose ultimate goal was to restore Georgian state-political independence. The nation's spiritual father and ideal leader, Ilia Chavchavadze, was a multifaceted figure. He said his special word in writing, publicity, criticism, translation, development of the press, jurisprudence, economics, pedagogy, literacy society and founding bank...

The relationship with Ilia was both proud and difficult, "because the temptation of simple dependence has never led to this man of strong will and no subjective feelings for anyone" [1, 252].

The purpose of this paper is to show the relationship between Ilia Chavchavadze and David Eristavi (1847-1890), a writer and public figure, a tireless fighter for the national's interests of the Georgia.

"The statement of a great writer to the public, such as Ilia Chavchavadze, is of decisive importance, since it is precisely the sense of authority that plays a decisive role in the development of societal value orientations" [1, 230].

Studying in different cities of the Russian Empire D. Eristavi returned to Tbilisi in the Autumn of 1871 and became actively involved in Georgian cultural life. In December of that year I. Chavchavadze sent him "puzzles" and asked him not to reveal the name of author of "puzzles" and spread them as a manuscript [2, 33].

In the 1860s a literary struggle broke out between the "old" and "new" generations of Georgian writers, in which Ilia Chavchavadze was considered as a new generation. The discussion concerned about public affairs, language and style of literature.

This confrontation revoke in the 1870s, which led to the establishment of Tbilisi University. I. Chavchavadze, who was in Dusheti (a city in Georgia) at the time, wrote "puzzles" where he criticized Georgian nobles opposing the establishment of the university. It was these "puzzles" that were addressed in a letter to David Eristavi confirming the close, friendly relationship between Ilia and

David. David was the only one whom Ilia asked for help.

David Eristavi showed special interest in Ilia Chavchavadze. During his student years, he dedicated a poem to Ilia Chavchavadze, in which he thanked him for learning from him the love of his homeland [3, 3].

D. Eristavi was watching I. Chavchavadze's literary and public activities and tried not to neglect any event related to his name.

Separate parts of Ilia Chavchavadze's poem "The Ghost" were published in the magazine "Krebuli" (1872, ##8-9, 10-12; 1873, ##1, 2, 5-6). He was immediately commented on by David Eristavi on the pages of the newspaper "Tifliski Vestnik" (1873, ##4; 49) and "The Ghost" was called "The Excellent Poem", and the other parts of the poem were also described as "Poetic Pearls of New Georgian Literature".

In July 1872, Ilia Chavchavadze sent a card to David Eristavi, in which he spoke of the difficulties encountered in working on the poem "The Ghost": "I am not writing anything... I stopped at the historical part and could not take a step forward. I do not know what to do? I intend to give up writing of "The Ghost". This is our history... the history of wars and kings alone, the nation which is invisible, but I am the kind of person who does not like kings and wars. People matters, and people do not appear in our history..." [2, 34].

David Eristavi discussed the novel "Glakha's Story" [4], Ilia Chavchavadze started writing in 1859 and finalized in 1873.

According to D. Eristavi, the first five chapters of "Glakha's Story" were written at a time when the peasants' issue was urgent and the author expressed his sympathy and generosity (note that the Lordship was abolished in Russia 1861 and in Georgia, that was a part of Russian Empire of 1864). Extraordinary meeting of the Honorary Committee was held by the young prince, I. Chavchavadze, favored the release of peasants from the Lordship, this caused the anger of majority, and they decided to eventually release the peasants without land.

According to D. Eristavi, what goes on with the story of, "Glakha's Story" Ilia Chavchavadze breaks up the reality, because the content of the poem could not belong to Glakha.

According to the critic, the skilled hand of a talented writer seems to be a "gossip". He adds that deep, non-cabinet knowledge of people's lives adds value to the work. The language is purely Georgian, free of all jargon, which is a great rarity in Georgian literature.

It is known that Ilia Chavchavadze and Davit Eristavi have been arguing with each other over the issue of the Bank. The controversy was also reflected in the press.

On March 6, 1875 in the newspaper "Tifliski Vestnik", David Eristavi calls Ilia Chavchavadze "the best contemporary poet" and "a passionate admirer of his poetic muse". But he also notes that Ilia Chavchavadze has already given up writing and is involved only in bank affairs, though his work in this field is not generous (The Bank was founded in 1874 and

Ilia Chavchavadze was elected as its chairman, he worked there until June 23, 1905).

David Eristavi was well aware of Ilia Chavchavadze's importance to Georgian literature and therefore expressed the desire to spend more time in the process of creating of piece of poems.

In 1879, Ilia Chavchavadze criticized the Eristavi's translation of "Wonderful Elena" of Meliak and Halevi fraud and his activities as an editor [7, 204-205].

In 1881 the Georgian choir presented Ilia Chavchavadze's play "Matchmaker" (from the short story "Is a Man is human?!"). This event was dedicated a special attention by David Eristavi [5].

D. Eristavi notes that every new work by Ilia Chavchavadze was a feast for Georgian literature lovers. We were expecting such a celebration this time too, but our hopes were broked because everything was old, everything was familiar. It is not clear to him why novel "Matchmaker" was written, and why it was changed by the author.

According to D. Eristavi, there is not much to say about the play, because it is not a comedy, and a combination of some terribly protracted scenes. He considered the work worthy of a hand-painted and speaking person in the purely Georgian language.

D. Eristavi thinks that Chavchavadze's best-known works are: "The Ghost", "Glakha's Story" and "Is a Man a human?"

The relationship between Ilia Chavchavadze and David Eristavi did not end there – in his play "Motherland", he remade the work of the French writer

Sardu in 1881 and set on stage on January 20, 1882, David Eristavi modernized important pieces from the poem "The Ghost".

The presentation of David Eristavi's "Motherland" was an event of special importance in the second half of XIX in Georgia. This was the time when the Georgian people, who were part of the Russian Empire, fought to maintain nationality, identity, and literature, theater and that played a major role. The performance of the patriotic play that became a feast for Georgia angered the Russian newspaper "Moskovski Vedomosti" (Editor – Katkov). It contained a correspondence sent from Tbilisi (February 3, 1882, #44), a whole translation published by the newspaper "Droeba" [6, 1-2]. "Moskovski Vedomosti" insulted Georgians and Georgian flag.

This correspondence provoked just outrage in Georgian society. Ilia Chavchavadze called it "a mockery of a funny man".

Ilia Chavchavadze responded to the play "Moskovski Vedomosti" for attacking and insulting the Georgian flag. Regarding the work directly, he noted that "Motherland" was one of the favorite plays of the Georgian society and a significant acquisition of the poor repertoire. Not only did the "Motherland" promote the development of theatrical life, it also awakened the public and raised national consciousness [7, 496].

D. Eristavi, one of the best writer in Tbilisi at the time, reads perfectly well I. Chavchavadze's poem, "What We Did, What We Shattered, or the History of

Georgia in the Nineteenth Century” [8, 399]; After turning magazine “Iveria” into a daily newspaper, D. Eristavi became his cooperator. It was a Georgian political and literary periodical. It was a weekly newspaper in Tbilisi from March 3, 1877, and from 1879 to 1885, as a magazine, again turned into a daily newspaper from 1886. It’s founder and editor was Ilia Chavchavadze.

David Eristavi died in 1890. It is obvious, that, Ilia Chavchavadze highly praised his public and literary work [7, 495-496]. He called David Eristavi second George Eristavi (writer, founder and director of the Georgian Professional Theater, editor of the first Georgian magazine...) not only a biological but also a spiritual child and who emphasized his merit in Georgian literature and culture in general.

At certain moments confrontation could not overshadow the long-standing relationship between Ilia Chavchavadze and David Eristavi, based on intelligence, respect and friendship.

References:

1. Evgenidze I., Essays from the History of Georgian Literature, II, Tb., 2003.
2. Chavchavadze I., Complete Collection of Works in Ten volumes, vol. X, Tb., 1961.
3. Newspaper “Droeba”, 1869, February 13, #7.
4. Newspaper “Tifliski Vestnik”, 1873, ## 91, 92, 93.
5. For Prey, Magazine “Phalanga”, 1881, #22.
6. Newspaper “Droeba”, 1882, February 21, #38.
7. Chavchavadze I., Complete Collection of Works in Twenty Volumes, vol. V, Tb., 1991.
8. Meunargia I., Georgian Writers, I, Tb., 1954.

THE MEGRELIAN-LAZ AGRICULTURAL VOCABULARY IN TERMS OF DERIVATION

Nino Mashia

Doctor of Philology Sokhumi State University Georgia, Tbilisi

In the Megrelian-Laz agricultural vocabulary the following groups can be distinguished according to their structure:

- 1) Simple words,
- 2) Derivates,
- 3) Compounds,
- 4) Syntagms.

Simple words represent lexical units, which cannot be decomposed in the current situation: (ოჭი, კეკი, ყა, კალი, კეფი, ლეი), etc.

Derivates represent traditional structural units: a) names formed with prefix, b) names formed by suffix; c) words formed by prefix and suffix.

Terms formed by prefix are relatively scarce among the derivative forms of Kartvelian language subsystems. It is worth noting, that some prefixes have lost the ability to form the words throughout time and are organically integrated into the relevant root (ნახაფული „wood chips”, ნა-ჩხვერუ „harvested millet field”, ნო- ელა „a branch of a tree”, etc.

Agricultural terms formed through prefixal formation are scarce in Megrelian-Laz. In Megrelian we have ნა-/ნო- prefix participle, which is substantiated in most cases and transformed into a geograohapixal term: ნა-ნწყვი (spilling, sinking), cf. ნო-ნწყვი, ნა- რტყი

(covered with bushes), cf. ნო-რტყი... In Laz language a prefix ნოexists: ნო-წვერი „chopped”, ნო-ლივადე „the land formerly used as a vegetable garden”, etc.

Suffixed derivatives are diminutive and possessive names. Diminutive names are formed with -ია and -ა suffixs, and possessive names with -ამ: ბურ- ჭულ-ია „small bill- hook”, კვეკვ-ია „a small hammer”, ტყა- ია || ტყე-ია „a small forest” (cf.: Top. Tkaia), ხოჯალ-ია „a little bull”, etc. Megrelian კვეკვ-ა „a small hammer”, Laz ბად-უნ-ა „a small barn” (უნ-ა is a suffix), დერგულ-ა „a small clay pitcher-shaped jar”, etc. Megrelian კაჟ-ამ- ი „flitty”, ვაკოპულ-ამ-ი „square, the back of a hoe”, ტკი-ამ-ი „warty”, ბუსკურ-ამ-ი „warty”, etc.

Prefix-Suffix formation is far larger in the vocabulary formed by derivation in comparison to prefixal and suffixal formations:

ნა – ა: ნა-ხაჩქ-ა – „dug area”, ნა-თას-ა – „sowed area”, ნა- კაკ-ა (“master’s land, yard”), ნა-ღინკ-ა („cut up cornfield”)...

ნა-უ (forms names of precondition): ნა-ლაიტ-უ(the land previously used as a corn field), ნა-ჩხვერ-უ (the land previously used as a millet field), ნა-ჭკიდ-უ the land previously used as a

millet field).

ნო-ე (in Laz): ნო-ცინცხალ-ე (sparkle), ნო-ცხუნ-ე (picked)...

ო-ე: Megrelian ო-ბინეხ-ე „the place of vineyard“, ო-სიმინდ-ე „cornfield“, ო-ხვამ-ე- „churchyard, shrine“, ოჩამუ-ე//ო-ჩამურ-ე „place for stripping cobs“, Laz ო-ნჩამურ-ე „place for stripping cobs“, ო-ჩხოტალ-ე// ო-ცხოტალ-ე „rake“.

ო-ალ: Megrelian (ო-ბიჯგ-ალ-ი „support“), ო-ჩართ-ალ-ი „plaiting tool, basest waving tool“), Laz ო-კაკ-ალ-ონი – „uncorned“.

ო-უ: Megrelian ო-ბარ-უ – „a digging place“ ო-ხონ-უ „ploughing land“, ო-რგ-უ „lid of a small clay jar“, etc. Laz ო-ნჭამ-უ „harvesting corn“, ო-მბელ-უ „digging with a shovel“, ო-ქურჩოლ-უ „cob corning“, ო-ქვას-უ „corn rubbing maize“, ო-კვანჩხ-უ „cob corning“, ო-კირ-უ – „making a bunch“, ო-რხ-უ „yoke“, etc.

With respect to formation, different types of masdar are distinguished:

–უ-ა: ხაჩ-უ-ა „hoeing“, ბარ-უ-ა „grubbing“, ხონ-უ-ა „ploughing“, etc.

–ალ: ქუ-ალ-ა „grinding, gnawing“, რგუ-ალ-ა „planting“, etc. Using -ელ-, -ილ-, -ულ to form an objective participle:

–ილ: გოცხონტ-ილ-ი ბალუ „a pruned garden“, გოხირაჟ-ილ-ი „faded“, ნარს-ილ- ი//ნარც-ილ-ი დიხა „barren land“, ხიბ-ილ-ი ლოხე „dead hedge“.

–ელ: ლასირ-ელ-ი არგუნი „a knife-edged axe“, საჯ-ელ-ე ვანა „a crop field near the river“, ხვარი-ელ-ი „high-yielding“.

–ულ: იშაკებ-ულ-ი ოხე „a widened yard“.

–ონ//–ონა is an independent suffix. It indicates a place where a specific plant grows in abundance. Expressing a purpose often means the plurality of a thing presented by the base. That is why the existence of parallel forms is not surprising in toponymy: ო-ჭეჭე-ე//ჭეჭე-ონ-ი „bog“, ო-ბულ-ე//ბულ-ონ-ა, etc. but in some cases, only –ონ//–ონა appears in the place of the suffix –ე: ო-ცხიმურ-ონა, ო-მუნჩე-ონ-ი, etc. The variants like ო-ლაკაცი-ონ-ი//ლაკაცი-ონ-ი are quite common (P. Tskhadia): Megrelian ქუალ-ონ-ი „a rocky place“, ჭველეფ-ონ-ი „an alder wood“, ჭყენჭყ-ონ-ი „a boggy place“, ჯალ-ონ- ი//ჯალონა „forest; a place with many trees; woodland area“, ცხიმურ-ონ-ი „a hornbeam wood“, etc. Laz ლებ-ონ-ი „muddy“, კანჩ-ონ-ი „hooked“, გეკლომ-ონ-ი „a handle“, etc.

In Megrelian the suffix –ურ expresses origin, e.g. ლავცილ-ურ-ი, აფშილ-ურ-ი, ზვენიმო-ურ-ი (the grape varieties).

3. In Megrelian-Laz, just like in Georgian, the different models of a compound are distinguished. If the compounds formed through reduplication can be sporadically found (e.g. ჩხვიჩხვი „corn silk“, დღუნდღუბა „the grape variety“, etc.), the compounds with a complex base formed by combining different types of bases are more frequent:

a) noun + noun („substantive models“), e.g. Megrelian ბერგ-ბურჭული

„hoe- billhook”, ბერგ-ფიარი „hoe-shovel”, ბერგ-წარკანტი „hoe-pick mattock”, კინახონა „a metal plough”, ურო-ფსალი „hammer and wedge, etc. Laz ხემ-ხოპე „hand shovel”, ხოჯი-კოკარი „ox-metal peg”, ქვა-მჭკიდი „stone-corn pone”, ტორო-კუჩხი „dove-leg”, etc.

b) adjective + noun or noun + adjective („adjectival-substantive and substantive- adjectival models”) with both prepositional and postpositional orders, e.g. Megrelian პიტანები (პიტა+ნები „sacred walnut”), პიტაქობალი (პიტა+ქობალი „sacred wheat”), ჩაფაბერგი „a hoe resembling a pic mattock”, ლატკაკალი „corn grain”, კვარკვალაშინკა „round melon”, ხარდანი ჩე (or ხარდანი თეთრი „the grape variety”), Laz ხაჯკოლა (ხაჯი+კოლა „bitter horse-bean”), ხაჯკეტი (ხაჯ+კეტი „stake for beans”), დიდღონა (დიდ+ღონა „corn field”), დიხაკარბა (დიხა+კარბა „solid ground”) თოლიმჩხუ (თოლი+მსხვილი or ხარისთვალა „lit. trans. bull eye”).

c) numeral + noun (“numeral-substantive models”), e.g. სუმქური “three heels”, etc.

d) noun + participle, e.g. ჭურამწარე (ჭურ- რა+მწარე „bitter pumpkin”), დიხაურცი (დიხა+ურცი „virgin land”).

e) Compounds containing a governed-attribute, e.g. ლატიმკაკუტი „a stick used for removing corn from the cob), კატუმინოკირაფა „a kind of ritual involving a cat and water”, ლაზუტიშიკაკალი „corn grain”,

ჯამკორკონტი „the top of a tree”, იელი ბრინჯი „the large grain rice”.

The terms denoting the grape varieties in Megrelian-Laz are quite interesting in terms of composition: ჩხუჩემი, ჩეჭიბემი, ჩერგვალი, ჩეკოლომი, ხარდანი ჩე, თეჭერიწა, კატუყურხე ნი, კომკანძელა, ჯინჯალემი, ხოჯიმთოლი, ხჩეყურმენი, etc.

4. A syntagm. Based on the research material, in the Megrelian-Laz agricultural vocabulary the following main types of a syntagm were distinguished: Megr.

a) adjective + noun: the most common form where a modifier gives an additional information about the head (the size, shape, color, taste, etc.).

b) A syntagm containing an attribute, e.g. Megr. ჭიჭარგუნი „a small axe”, შვება დიხა „soft soil”, უჩა ურმენი „black grapes”, ყაზმაბერგი „a narrow hoe”, და-დულქუა „a kind of a mill stone”, etc. Laz დიდი ონა „a big field”, სუბუქილეტა „light ground”, კაი ონა „a well-grown field”, უჩალეტა „black ground”, etc.

c) A syntagm containing a governed-attribute, e.g. რუნეში ბერგი „a hoe used in the lowland”, ორტვინიშ ბერგი „a hoe used in a kitchen garden”, ჭყონიშტარი „an oak wood handle”, კურთხუ(შ) ვანა „a field in the corner”, etc. ონტულემ ბერგი „a hoe used in a kitchen garden”, მზანაშბერგი „a hoe used with the wheat straw”, etc.

d) participle + noun, e.g. Megr. მერგუაფილი ბინეხი „a closely planted vine”, ლასილერი კვალა „a knife-edged axe”, გილაჭკადილი ბერგი „a

newly-repaired hoe”, Laz ნწირელი ყურძენი „pressed grapes”, ლასირელი არგუნი „a knife-edged axe”.

e) noun + noun, e.g. Megr. რკინაშ მარწუხი „a metal pincer”, ბურჭულიშ ღვინკი „bill-hook blade”, ხეში კვერი „a hammer-stone”, თხომუმ ტარი „an alder wood handle”, ჭყორტოტი „hairy finger-grass”, etc. Laz ხობეში სარპი „a shovel handle”, არგუნიშ ხე „an axe helve”, დიშქაშ მასარი „a wooden stake”, დემირიში ბერგი „a metal hoe”, etc.

Literature:

1. Asatiani, 1974 – Asatian., Chan (lazy) text., TB., 1974
2. Asatiani, 1978 – Asatiani, L., vocabulary raiated tu vine culture, TB., 1978
3. Eliava, 1997 – Eliava G., Mengrelian-Georgian Dictionary Martvili Tb., 1997.
4. Tandilava, 2013- Tandilava Al., Laz dictionary Tb., 2013.
5. Pochkua, 1974 – Georgian language lexicology Tb., 1974
6. Kobalia, 2010 – Kobalia Ai., Megrelian Dictionary, Tb. 2010
7. Kajaia, 2002 – Kajaia O., Mengrelian-Georgian Dictionary. Tb II. 2002
8. Kiria, Ezugbaia, Memishishi, Chukhua 2015 – Kiria Ch., Ezugbaia L., Memishishi O., Chukhua M., Lazur- Megrelian Gremmar. Morphology, TB, 2015.
9. Shanidze, 1959 – Shanidze M., Hematite Remover in single synTh handwriting. Tb. 1959

ҚАРАҚАЛПАҚ ПОЭЗИЯСЫНДА ЕКИ ҚАТАРЛЫ БӘНТЛЕР

Мамбетов Икрам Камалович

Бердақ атындағы Қарақалпақ мәмлекетлик университети, Қарақалпақ әдебияты кафедрасы ассистенти, Өзбекстан, Нөкис

АННОТАЦИЯ

Мақалада қарақалпақ поэзиясында еки қатарлы бәнтлер ҳақында сөз етиледі. Бәнт бойынша айтылған теориялық пикирлер арқалы олардың қарақалпақ поэзиясындағы орны хәм раўажланыў бағдарлары бойынша түсиник бериледи. Еки қатарлы бәнтлердиң мазмуны хәм формалық өзгешеликтери бойынша анализ исленеди.

Таяныш сөзлер: Бәнт, форма хәм мазмун, еки қатарлы қосық, дәстүр, фард

ABSTRACT

This article discusses the features of the stanza. The conclusions about the stanza, its place and development in Karakalpak poetry are analyzed. The features of the stanza are analyzed in form and content.

Keywords: stanza, form and content, couplet, tradition, fard

Поэзияда ырғақ-яғный кулакқа жағымлы сеслердиң жупкерлесип келиўи, қосық қатарларының уйкасыўы, олардың буўнақ хәм тармақларға бөлиниўин бир түйинге бириктиретуғын қосықтың жуўмақлаўшы қатары бәнт деп аталады.

Бәнт поэзиялық шығармаларда улыўма пикирдиң белгили бир бөлегин өзинде жәмлеўши, уйкастың системалығын, түрин аңлатыўшы хәм интонацияға ийе қосықтың бир бөлеги. Қарақалпақ қосық дәретиўшилер бәнтти қосықтың тийкарғы элементлериниң бири сыпатында қараған, хәзирде солай. Себеби шайырлар бәнт арқалы өзлериниң пикирлерин ретлестирип топлаған[1, 164] – деп көрсетеди «Әдебият теориясы» сабақлығында проф. К.Мамбетов.

Бәнт-грекше бурылыс мәнисинде болып поэзияда қосық қатарларының белгили бир шәртли түрдеги тамамланған мазмунға, уйкасларға поэтикалық бирликлерге байланыслы дүзиледи[2, 20].

Қарақалпақ әдебиятында қосық дәретиўшилер бәнтти қосықтың тийкарғы элементлериниң бири деп санайды. Бул анық себеби бәнт арқалы қосық қатарларын белгили системалы уйкасқа бириктиреди. Бәнт туўралы көпшилик илимпазлар өзиниң баҳалы пикирлерин билдирип өтеди. «Бәнт түрли белгилердиң жәмлескен бирикпеси. Бул орында көлем белгиси де, уйкасыў тәризи де, өлшемлер бирикпеси де, жанрлық белгиси де қатнасады. Бәнт улыўма уйкас изшилиги менен белгиленеди»-деп жазған еди Б.В. Томашевский. Ал түркий халықлардың

поэзиясындағы бәнт бойынша изертлеулер алып барған М.Хамраев былай дейді «Бәнт қосықтың миллий формасына тәсир жасайтуғын болғаны үшін да барлық әдебиетте бір қыйлы емес [3,183]-деп көрсетеді. Поэзия-бір неше сөз ырғақтарының жәмлесіп, белгили бір өлшем тийкарында уйқасып, сол тийкарда бір неше тармақларды пайда етип, бір уғымға жәмлесіуіне айтылады. Демек солай екен, оның қатар санының өзи еки тармақтан кем болмауы керек. Себеби бір қатардың өзи қосық мәнисин аңлата алмағаны менен жупласып келген еки қатар өзиниң қосық элементи екенлигин аңлата алады. Сол үшін бәнттиң тийкарғы белгиси еки қатардан басланады.

Көплеген түркий халықлар сыяқлы қарақалпақ поэзиясында еки қатарлы қосықлар әзелден бар форма болып табылады. Хәттеки биздеги қосық сөзи еки қатардың қосылыуынан келип шыққан деген болжауларды айтады. Әдебиетшы Қ.Максетов усындай болжауды алға сүреді. «Қосық, бизиң пикирмизше «қос», «қосыу», «қосылыу» сөзлериниң мәниси тийкарында пайда болып, еки қатардың жупкерлесіуі тийкарында пайда болып, еки қатардың жупкерлесіуі тийкарында уақыттың өтиуі менен терминге айланған болыуы итимал»-деп көрсетеді [4, 293]. Бул пикирди әдебиетшы Қ.Муратбаевта кууатлайды. «Түркий халықлары поэзиясының ең дәслепки шөлкемлесіу принципин еки қатар құрағанлығы хаққында пикир анағурлым шынлыққа жақын келеді.

Усы бирлесип қосылыу тийкарында пайда болған еки қатарлы қосықтан хәзирги дәуирдеги түрк халықлары поэзиясындағы термин сыпатында қолланылып киятырған «қосық» сөзиниң келип шығыуы итимал [5,9]. Әдетте биз еки қатарлы қосық дегенде избе-из қатары менен уйқасып келген қосықты түсинемиз. Бундай қосықлар еки қатардан да, төрт қатардан да бір бәнтке биригиуі, ямаса бөлинбей дауам ете беріуі де мүмкин[6, 93].

Шығыс халықлары поэзиясының ең киши жанры фард болып, ол тек бір бәйттен, яғный еки қатардан турады. Соның менен бирге ол түркий халықлар поэзиясында кеңнен тарқалған лирик форма. Фардтың еки қатары бир-бири менен уйқасады, афористлик мәни аңлатады. Фард бармақ өлшеминде де, аруз өлшеминде де жазыла беріуі мүмкин[7, 134].

Еки қатарлы қосықлардың айрықша өзіншелікке ийе формасы – бул хәр бәнти тек еки қатардан туратуғын форма. Еки қатарлы форма хәзирги қарақалпақ лирикасында аз ушырасады. Деген менен, бул форманың төркини ертеден басланатуғыны, ХІХ әсирдиң ақыры, өткен әсирдиң басында дәретиушилик пенен шуғылланған шайыр Сапура Жайылбек қызының дәретиушилигинде ушырасыуы айрықша қызығыушылық туудырады.

Оқып турмыз күнде келип мешитке,

Бала, намыс екен ким қалса шетте.

Сапура шайыр шығармасынан көринип турғанындай шайыр қосық теориясынан, соның ишинде еки

қатарлы қосық поэтикасынан әдеуір дәрежеде хабары болған. Себеби, өз қосығында тийкарсыз хәр еки қатарды бір бәнтке жиклеп қойған жоқ. Бунда хәр бир бәнт өз алдына синтаксислик бирлик. Бәнт белгили бир ойды билдиретуғын қосық қатарларының жуўмақлап бириктириўши қатары[8,141] екенлигин есапқа алатуғын болсақ мысалда пикирди жеткерийўде «тезис-антитезис-синтез» хызметин атқарады. Соның менен бирге бул бәнтлик формада ырғақ та пүткиллей өзіншелликке ийе.

Бул форма ХХ әсирдин 30-жылларында дәретиўшилиқ пенен шуғылланған шайырларымыз бул исти еле де даўам етти хәм раўажландырды. Мысалы:

*Қуяшлы Қарақалпақстаннан сәлем,
Еркин турмыслы гүлистаннан сәлем.*

*Сизге исенемиз садақ перзент деп,
Сизлерди сыйлаймыз бәрха хұрметлеп. [9,93].*

Мысалға алынған Д. Назбергеновтың «Достыма» деген қосығында бәнтлер усылай даўам етип кете береді. Келтирилген мысалда қосық тек формалық жақтан еки қатарға топланып турған жоқ. Усы формада берилиўи оның композициялық бирлигин сақлап турыпты. «Көркем шығармада дәслеп форма менен мазмунның байланысы себепли көркемлиги артады. Егер де бул байланыс болмаса онда шығарманың көркемлиги бузылады». –деп көрсетеді М.Кушжонов[10,22]. Демек жоқарыдағы

мысалдағы қосық қатарларының төртеўин бирлестип бир бәнтке жәмлестиргеннен оны усы турысында қабыллаў тартымлырақ екенлигин көремиз. "Девону луғат ат турк" шығармасындағы өлшем, бәнт хәм уйкас тәртиптери хәзирги өзбек поэзиясында да жоқары роль ийелейди"[11,175]. –деп көрсеткен еди алым У.Туйчиев. Бул пикир оғада дурыс айтылған. Хәзирги қарақалпақ поэзиясы да поэтикалық уқаслық бойынша бир неше әсирге барып тақалады. Әсиресе қосық бәнтлериниң неше әсир бурын қолланылған түрлери хәзирги поэзиямызда ушырасыўи буның айқын дәлийли бола алады. ХХ әсир қарақалпақ поэзиясының белгили ўәкиллериниң дәретиўшилигине нәзер салғанымызда қайсы тематикада жазылыўына қарамастан хәр қайсысы өз алдына поэтикалық шеберлик жаратқанлығының гүўасы боламыз. Бул дәўирде қарақалпақ миллий поэзиясында қурамалы өзгерислер жүзеге келди.

Шайыр Сейфулғабит Мәжитов дәретиўшилигинде де еки қатарлы бәнт шайыр тәрәпинен дәретилген нақыл қосықларында ушыратамыз.

Рәхәтли жайды жәннет дер, мухаббат соның бир гүли,

Мийнетли жайды дозақ дер, душпанлық соның уиқыны.

* * *

Адамның парқын билмесен, сөйлетип көр, сынап көр,

Парқы сонда билинер, халына қарай баха бер[12, 131].

Сәпиұра шайырдың еки қатарлы бәнтлери менен Д. Назбергеновтың еки қатарлы бәнтлери формалық жақтан бир-бирине күтә жақын келеди. Бул бәнтлер жазба әдебиат дәстүрлериндеги хәр қатары 11 буўыннан ибарат. Ал Сейфулғабит Мәжитовтың еки қатарлы бәнтлери Шығыс классиклериниң қосық бәнтлерин хәр қатары 15-16 буўынлы яғный «Ғәзел» бәнтлерин еске салады. Бул нәрсе Сейфулғабит Мәжитовтың қосықтың мазмунын жеткерий ушын, таңланған идеяны берий ушын форма қайсы усылды талап етсе сол идеяны талап еткен формада берий керек деген пикири сыяқлы болып көринеди. Себеби қосық идеясы улыўма инсанийлық идеяларды жәмлестирген болып қосық бәнтин усылай келиўин талап етип тур. Жаңа дәўирдин дәстүрлери менен ески поэзияның дәстүрлерин өзінде жәмлеген шайыр қосықтың тәсиршеңлигин тәмийнлеўде қайсы дәстүрлер мас болатуғынын терең меңгергенлиги сезиледи. Қосық тек ғана ишки мазмун, қойған проблемасы, лирикалық қахарманның сезимталлығы, турмыс ҳақыйқатлығына жақынлығы ямаса усыған усаған оқыўшыға бирден көзге тасланбайтуғын бирақ сезимимиз арқалы қабылланатуғын тәреплери менен ғана бахалы емес, ал соларды оқыўшыға, тыңлаўшыға жеткеретуғын ишки формасы менен де әҳмийетли. Бул бойынша белгили илимпаз З.Ахметов былай дейди «Қосық адамға өзиниң ишки мазмуны менен,

сүүретлилиги менен сәўлелениў мәниси менен ғана емес, айтылыў қәлпи, көркем үнлилиги менен де тәсир етеди. Сөздиң уғым түсиник беретуғын мәнисин, мағанасын, оның қосыққа ырғақ үнлилиги, көркемлиги рең берип толықтырады [13,27]. Қарақалпақ поэзиясының мазмун хәм форма жағынан байыўы ушын тил, уйқас, ырғақ, бәнт поэзияның көркемлик белгилери екенлиги рас. Шеберлик мәселеси хаққында сөз болғанда усы тәреплерине де итибар беремиз. Солай болса да шығарманың сәтли хәм сәтсиз болып шығыўын тек ғана уйқас, ырғақ, өлшем хәм бәнтлер менен анықлаў қыйын. Бул дәўирге келип қарақалпақ поэзиясында оғада әҳмийетли дәўирлер еди. Себеби бул дәўир аўыз-еки әдебиат дәстүрлериниң үлгисинен жазба әдебиат үлгисине өтий дәўири болып еки дәўирдин жалғасығы еди. Хәр қандай шайыр өзиниң қайсы дәўирде жасаўына қарамастан тарийхый дәўир хәм сол дәўирдин жетикенликлери хаққында көркем шығармалар жазып қалдыратуғынлығы мәлим.

Пайдаланылған әдебиатлар

1. Мамбетов К. Әдебиат теориясы. Нөкис. Билим. 1995.
2. Ахметов С. Жәримбетов Қ. Есенов Ж. Әдебиаттаныў атамаларының орысша-қарақалпақша түсиндирме сөзлиги. Нөкис. Билим. 1994.
3. Хамраев М. Основы тюркского стихосложения. Алма-Ата. 1963.
4. Мақсетов Қ. Қарақалпақ қахарманлық дастанларының поэтикасы. Тошкент. Фан. 1965.
5. Муратбаев Қ. Қарақалпақ поэзиясында қосық қурылысы, Нөкис, 1977.

6. Оразымбетов Қ. Хэзирги қарақалпақ лирикасында көркемлик излениўшилиқ. Нөкис. Билим. 1992.
7. Ўзбек адабиётида жанрлар типологияси ва услублар рангбаранглиги. Тошкент, Фан, 1983.
8. Оразымбетов Қ. Хэзирги қарақалпақ лирикасында көркем формалардың эволюциясы ҳәм типологиясы. Нөкис. Билим, 2004.
9. Назбергенов Д. Шығармалары. Нөкис, 1958.
10. Қушжонов М. Калб ва Қиёфа. Тошкент. Фан, 1978.
11. Адабиётшунослик ва тилшунослик масалалари. Тошкент. 1973. V том.
12. Сейфулғабит Мэжитов. Таңламалы шығармалары, Нөкис. 1965.
13. Ахметов З. Өлең сөздин теориясы. Алматы, 1971.

